

КОСТА ПЕРГЕЛОВ ЗА ФУНКЦИИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И ТЯХНОТО СЪВРЕМЕННО ИНТЕРПРЕТИРАНЕ

Николина Николова¹
e-mail: nikolina.nikolova@unwe.bg

Резюме

В научното творчество на проф. К. Пергелов важно място заема темата за функциите на счетоводството. Според него чрез тях счетоводството изпълнява своето специфично предназначение. В редица свои публикации той изяснява същността на функциите, прави подробна класификация и изследва тяхното проявление във взаимна връзка и обусловеност. Извежда като основни функции информационната, аналитичната и контролната, а техни производни са познавателната (гносеологичната), прогностичната и възпитателната.

К. Пергелов определя развитието и обогатяването на функциите на счетоводството като обективно обусловен и исторически детерминиран социален процес. В този план върху основата на разработките на К. Пергелов в специалната литература продължава да се води задълбочено обсъждане и широка дискусия за функциите на счетоводството със съвременно и модерно тяхно интерпретиране. В настоящата статия се представят базисни постановки на проф. К. Пергелов за функциите на счетоводството и извеждат някои актуални аспекти на тяхното третиране.

Ключови думи: Счетоводство, функции, предмет, метод, отчетност

JEL: M41

Увод

Коста Пергелов определя функциите като „материално съдържание и закономерно положение на счетоводната система в отделните етапи на осъществяването ѝ, отразяващи същественото, стабилното и специфичното в него. Според него функциите разкриват най-пълно и точно същността и значението на счетоводството като система за производство на отчетно-икономическа информация. С помощта на функциите се реализират целите на счетоводната система за вярно и честно отчитане и представяне на имуществото на предприятието. Като отбелязва, че по брой и съдържание на функциите на счетоводството няма единно становище К. Пергелов подчертава необходимостта от сериозно и задълбочено обсъждане на този проблем и разгръщането на широка дискусия с оглед да се стигне до най-правил-

¹ Главен асистент, доктор, катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС

но и сериозно решение на проблема. За разлика от други счетоведи, някои от които определят една или най-много три функции на счетоводството К. Пергелов представя сравнително по-голям брой функции. Той извежда две основни функции – информационна, и контролна и три производни – познавателна, прогностична и възпитателна. В отделни негови публикации се срещат текстове и за други функционални значения на счетоводството, някои от които до голяма степен се доближават до значението на аналитичната функция.

Информационна функция на счетоводството

К. Пергелов разглежда информационна функция на счетоводството като основна, чрез която се идентифицират процесите и явленията и осъществява необходимата информационна връзка в управлението. Наличието на информационната функция на счетоводството се признава от всички счетоведи като някои от тях (Тотев, 1979) я конкретизират и извеждат като единствена. И. Душанов (1998) също пише за информационната функция, независимо от това, че дава приоритет на контролната функция на счетоводството. Според В. Ф. Палий (1984) информационната функция е иманентно присъща на счетоводството. Тя се осъществява в процеса на натрупване на първични данни, тяхното групиране, сводиране, съпоставяне, обобщаване и съизмерване, т.е. чрез използване на методологията, организацията и технологията за обработване на първични информационни сведения.

Информационната функция се намира в пряка зависимост от счетоводния метод, който предполага обобщаване и измерване на данни и позволява да се създаде специфична отчетна информация с такива характеристики като непрекъснатост, всеобхватност, достоверност, обобщеност и аналитичност и др. Тя е реализация на обратната информационна връзка в управлението и креация на фактическа информация за минали или случващи се събития с обектите на счетоводно отчитане.

Като защитава тезата за разширяване и обогатяване на информационната функция на счетоводството К. Пергелов специално отбелязва, че това разширяване може и следва да се осъществява според възможностите на счетоводната отчетност и границите на нейния предмет като научно обоснована информационна система. Той не споделя становището на отделни автори, които както самият отбелязва се стремят да включат в предмета на счетоводната отчетност процеси и явления, които по същество са чужди на нейната същност.

Съдържанието и обхватът на предмета на счетоводството до голяма степен определя и обуславя същността и проявлението на информационната функция. Важно е да се отбележи, че К. Пергелов (1984, с. 121) ограничава

предмета на счетоводството само до „това, което е продукт на човешкия труд, и следователно има потребителна стойност и стойност. Обстоятелството – пише той – че някои процеси и явления могат да получат (по изразу на Маркс) „мнима стойност“, не дава основание да се превръщат в предмет на счетоводната отчетност. Счетоводната отчетност е научнообоснована система за получаване на точна и вярна, а не на мнима отчетна информация. Тя служи на един от основните и най-важни принципи на научното управление – принципа на обективността, който изисква най-реално и точно отразяване на действителността и е несъвместим с проявите на всякакъв субективизъм и волунтаризъм в системата на икономическо управление. Ето защо предметът на счетоводната отчетност не бива да се разширява необосновано и да се слива и отъждествява с предметите на другите два клона на стопанската отчетност“ (Пергелов, 1984, с.121). Като отбелязва, че предметът на счетоводната отчетност е голям, всеобхватен, сложен и труден, Пергелов застъпва тезата, че предметът не бива да се разширява механично и в него да се включват „несвойствени на счетоводната отчетност процеси и явления“ (Пергелов, 1984, с. 121).

Необходимо е да се отбележи обаче, че при съвременното третиране на информационната функция много автори в своите изследвания отбелязват потребността и възможността за разширяване на предмета на счетоводството и неговата информационна функция чрез включването в него на обекти, които не са продукт на човешкия труд. Неговото определяне и изучаване според Ст. Стоянов „става в контекста на връзките и разликите между понятията обект и предмет на счетоводството“ (Стоянов, 2021, с. 21). Обектът – пише той – се възприема като по широко понятие в счетоводството и се изразява във всичко онова от реалния свят, за което може да се създава счетоводна информация. Предметът на счетоводството се свежда до това, за което се създава счетоводна информация. Връзката между двете понятия се изразява едновременно в необходимостта и възможността за разширяване предмета на счетоводството с оглед на неговото доближаване до обекта. Смята се – заключава авторът – че пълно покритие на предмета с обекта на счетоводството на практика е невъзможно поради непрекъснатото и безгранично разширяване и развитие на обекта на познанието, в т.ч. и на счетоводното знание. В този смисъл е допустимо разширяване на предмета на счетоводството и включването в него на нови процеси, явления и факти. Подобно становище се изразява и в публикации на други автори като Т. Тотев (1979), Д. Спасов (1974) и др.

Развитието и обогатяването на функциите на счетоводството и по-специално на информационната функция в съвременната специална литература намира израз в извеждането на аналитична функция на счетоводството като

производна на информационната функция, която се реализира като краен резултат във финансово-счетоводния анализ. Аналитичната функция се разглежда като продължение на информационната функция на счетоводството като двете си взаимодействат и допълват. Между тях съществува пряка връзка и взаимна обусловеност. Систематизираната счетоводна информация се използва при анализа за по-нататъшна обработка и извеждане на важни показатели за стопанската и финансовата дейност на предприятието. В обратната посока анализът въздейства върху счетоводната система като посочва необходимостта от получаване на допълнителна или нова информация, от регрупиране или преобразуване на аналитичното отчитане, привличане и използване на несчетоводна (нефинансова) информация и др.

Контролна функция

Другата основна функция на счетоводството, която извежда К. Пергелов е контролната – „Като използва своите оригинални и научнообосновани методи – отбелязва той – счетоводната отчетност трябва да осигурява възможност да се упражнява най-строг контрол върху непрекъснатото и ефективно протичане на възпроизводствения процес“ (Пергелов, 1984, с.122).

При интерпретирането на контролната функция К. Пергелов (1984) поставя акцент върху организационно-технически аспекти в структурата на счетоводната система и ролята на субективния фактор. Той препоръчва да се създадат условия за упражняване на такава контролна функция, която да установява доколко в предприятието се изгражда най-ефективна структура на средствата и предметите на труда и дали тя се адаптира своевременно към въздействието на външната среда. Да се установява и реагира своевременно на допуснати отклонения и нарушения в процеса на работата за гарантиране на високо ефективна стопанска дейност. Като важен обект на контролната функция на счетоводството той сочи необходимостта да се идентифицира продукцията според нейните полезни параметри и според степента на иновацията. Подобно становище има и М. Динев (2000), според който контролната функция се проявява в точното отразяване на стопанските операции и следенето за тяхното законосъобразно и целесъобразно протичане и изискването за отговорност на всички участници в стопанската дейност. Чрез нея се доказва правомерността на извършената стопанска дейност и се откроява по-ярко неповторимата индивидуалност на счетоводно-информационния процес в състава на икономическата информация.

И. Душанов (2002) също свързва контролната функция с ролята на субективния фактор и по-специално на тази с ръководителя на счетоводната система. Като „контролна система“ счетоводната система може да функционира – пише авторът – само при условие, че работещите в нея, вкл. и нейният

ръководител, имат правомощия, необходими да приведат контролната ѝ функция в действие, дори и тогава когато е налице противното, вкл. и на предприемача собственик становище, т.е. тази функция да се изразява свободно и безпрепятствено без пряка или косвена принуда (Душанов, 2002, с. 23). Заедно с това И. Душанов свързва контролната функция със специфичния метод на счетоводството. Като отбелязва, че „счетоводството изпълнява функциите и задачите на контролна система“, той пояснява, че чрез „заложения в основата на счетоводството, в неговата методология и методика на обхващане на стопанските операции способ на двойствеността (способ на допиката, наречен още способ на двустранното отразяване на всяка една стопанска операция) се реализира вътрешната, иманентна на счетоводството контролна функция. Всичко това – продължава авторът – характеризира счетоводството като надеждна и сигурна система за контрол, способна да удовлетвори потребностите на предприемача в опазването и съхраняването на средствата и вложения от него в предприятията капитал“ (Душанов, 1998, с. 15).

В съвременната специална литература се утвърждава становището, че контролната и информационната функция на счетоводството се обуславят от счетоводния метод и неговото най-важно изискване за двустранно обхващане и представяне на обектите на отчитане и измененията в тях. Двете страни в проявлението и изменението на счетоводните обекти се намират в задължително, абсолютно и вечно равенство, което предопределя значението на счетоводството не само като информационна, но и като контролна система.

К. Пергелов за първи път пише за познавателната (гносеологичната) функция на счетоводството, която определя като производна на информационната и контролната функции. Чрез нея – отбелязва той – се проявява най-пълно природата на счетоводната отчетност като наука, като сложна форма на творческа човешка дейност, която има голяма познавателна и творческа мощ“ (Пергелов, 1984, с. 124). Това прави счетоводството система от знания с високи онтологични и логико-гносеологични ценности, която дава пълна и точна количествена и качествена представа и оценка на наблюдаваните процеси и явления. Счетоводната информация придобива логическа стойност, гносеологична убедителност, неоспорима доказателственост и висока теоретичност. Всичко това превръща счетоводството в ценна информационна система не само на миналото, но и на бъдещето.

В този контекст той дефинира и прогностична функция на счетоводството чрез нея „се определят основните задачи на стопанската организация за един по-дълъг период от време, осъществяват се необходимите икономически предвиждания и корекции, с които се гарантират оптимална пропорционалност и ефективност на възпроизводствения процес“ (Пергелов, 1984, с. 125).

В съвременното счетоводство прогностичната функция се представя чрез прогнозни финансови отчети и изработването въз основа на счетоводната информация на прогнози и бизнес стратегии.

Заключение

От краткия преглед от научните изследвания на К. Пергелов и съвременното интерпретиране на функциите може да се направи изводът, че те най-добре разкриват същността и значението на счетоводството. Чрез тях счетоводството изпълнява своето специфично предназначение да осигурява цялостна, непрекъсната и точна информация и да представя достоверно и честно имущественото и финансовото състояние на предприятието. Те се обуславят и обосновават на дълбоката им логическа връзка със счетоводния метод, в чиято основа стои двойствеността в счетоводното интерпретиране на фактите и явленията. Тяхното разширяване и по-пълно проявление нараства паралелно с разширяването на предмета на счетоводството и включване на нови обекти на отчитане. Успоредно с това се засилват и тенденциите за по-тясно взаимодействие на счетоводството с другите отчетни системи (оперативна и статистическа отчетност) и интегрирането на счетоводната информация с друга несчетоводна (нефинансова) информация за по-пълно обхващане и отразяване на стопанските и обществените факти и явления.

Използвана литература

- Динев, М. (2000). *Обща теория на счетоводството*, Тракия – М, София, 2000. (Dinev, M., 2000, *Obshta teoriya na schetovodstvoto*, Trakiya – M, Sofia).
- Душанов, И. (1998). *Обща теория на счетоводството*, издателство „Счетоводна къща“, София. (Dushanov, I., *Obshta teoriya na schetovodstvoto*, izdatelstvo „Schetovodna kashta“, S., 1998).
- Душанов, И. (2002). *Счетоводството в условията на пазарната икономика, доклад на конференцията на тема Проблеми на изграждането и поддържането на счетоводната система на предприятията в Република България*, София. (Dushanov, I., 2002, *Schetovodstvoto v usloviata na pazarnata ikonomika, доклад na konferenciata na tema Problemi na izgrajdaneto i poddarjaneto na schetovodnata Sistema na predpriatiata v Republika Bulgaria*, Sofia).
- Палий, В. Ф. (1984). *Развитие на информационната функция за счетоводната отчетност*, Международна научно-практическа конференция „Интензификация на народното стопанство и усъвършенстване функциите на социалистическата счетоводна отчетност и икономическия анализ“, Б. (Palii, V., F., 1984, *Razvitie na informacionnata funkcia za schetovodnata otchetnost*, Mejdunarodna nauchno – prakticheska konferencia „Intenzifikacia

na narodното stopanstvo i usavarshenstvuvane funkciite na socialisticheskata schetovodna otchetnost i ikonomicheskia analiz, B.).

Пергелов, К. (1984). Интензификация на народното стопанство и усъвършенствуване функциите на счетоводната отчетност, Юбилеен сборник посветен на проф. Коста Пергелов по случай навършване на 80 г. и 55 г. преподавателска дейност, София, 2002, доклад пред международна научно-практическа конференция, проведена в гр. Бургас през 1984 г. (Pergelov, K., 1984, Intenzifikaciya na narodното stopanstvo I usavarshenstvuvane funkciite na schetovodnata otchetnost, UBILEEN sbornik posveten na prof. Kosta Pergelov po sluchai navarshvane na 80 g. i 55 g. prepodavatel'ska deinost, Sofia 2002 g., doklad pred mejdunarodna nauchno-prakticheska kofferencia, provedena v gr. Bargas prez 1984 g.).

Спасов, Д. (1974). Счетоводната отчетност в системата на икономическата информация, В. (Spasov, D., 1974, Schetovodnata otchetnost v sistemata na ikonomicheskata informacia, V.).

Стоянов, Ст., Савова, К., Николова, Н. (2021). Обща теория на счетоводството, ИК – УНСС, София. (Stoyanov, St., Savova, K., Nikolova, N., 2021, Obshta teoria na schetovodstvoto, IK – UNSS, Sofia).

Тотев, Т. (1979). Актуални теоретико-методологични проблеми на предмета и метода на счетоводната отчетност, ВИИ „Карл Маркс“, София. (Totev, T., 1979, Aktualni teoretiko – metodologichni problem na predmeta I metoda na schetovodnata otchetnost, Sofia).

PROFESSOR KOSTA PERGELOV ON THE FUNCTIONS OF FINANCIAL ACCOUNTING AND ITS MODERN INTERPRETATION

Chief Assist. Nikolina Nikolova, PhD
Department of Accounting and Analysis
University of National and World Economy
e-mail: nikolina.nikolova@unwe.bg

Abstract

An important topic in the scientific works of Prof. K. Pergelov is the issue of financial accounting. According to this scholar, accounting is there to fulfill its specific purpose and in a number of publications he goes on to clarify the nature of these functions by making

a detailed classification of them and via examining their interrelated manifestations and interdependence. Pergelov defines the informational, analytical and controlling functions of accounting as fundamental and the cognitive (epistemological), prognostic and educational - as their derivatives.

Prof. K. Pergelov sees the development and enhancement of the functions of accounting as an objectively conditioned and historically determined social process. Viewed from this angle, and based on the works of K. Pergelov, current day special literature witnesses an ongoing wide and in depth discussion on the functions of financial accounting and its modern, up-to-date interpretation. The article is elaborated to present Prof. K. Pergelov's fundamental views on the functions of financial accounting and explicates some of the current aspects of their interpretation.

Keywords: accounting, the functions, subject, method

JEL: M41